

Lars Huldén

Debatt och strunt

Lars Huldén är professor emeritus i nordiska språk vid Helsingfors universitet.

Fackorganet Språkbruk, Tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån, har i nr 2/1994, vid sidan av sakliga artiklar publicerat en kåserande diskussionsinledning, baserad på ett föredrag som upphovsmannen, professor Birger Thölix, hållit vid ett för språkvårdare och journalister gemensamt seminarium i Vörå i mars 1994. *Vår standardiserade debatt* heter inlägget. Dess början har väckt min och andras uppmärksamhet och förundran:

Jag har deltagit i hundratals debatter. Strunt. Men så har vi debatten om de svenska ortnamnen i Finland.

Det finns ingenting som jagar upp människan som gårdagen. Med blossande kinder och ögon som tränger ut ur sina hålor är människan beredd att kasta sig in i vad som helst för att vinna slaget om gårdagen.

Professorer, som byggt upp sitt kulturella rykte på sin folklighet, visar sig plötsligt vara elitister. De förklarar att självutbildade odalmän är andligt snedvuxna och i största allmänhet idioter, som man i den allmänna renhållningens namn borde täppa till munnen på. Den största idioten är chefredaktören, som släpper fram dem i spalterna utan att förse dem med giftigheter.

Akta er alltså för ortnamn, för där hjälper inga förklaringar.

Med *giftigheter* avses förmodligen 'giftmärke'.

Striden om ortnamnen började, menar professor Thölix, när arkeologen Oscar Montelius 1897 påstod att det alltid har bott folk av svensk stam i Finland, vilket finnarna ogillade. Förklaringen är förenklad och schematisk, men det är riktigt att

nationalitetskampen i Finland har brukat ortnamnen som slagträn. Svenska debattörer, och också forskare som T. E. Karsten, har genom att härleda ortnamn i Finland från urgermanskan eller urnordiskan velat bevisa svenskarnas hemortsrätt i Finland. De mest fanatiska, dock inga fackforskare, har velat förneka förekomsten av finska ortnamn i de nuvarande svenskbygderna.

Flera läsare av tidskriften har räknat ut att professor Thölix, när han talar om professorerna, menar mig. Men jag måste säga att jag har lite svårt att känna igen mig. Jag har inte kallat vare sig någon odalman eller chefredaktören, sedermera professorn, Thölix för idiot. Det verkar som den debatt vi för flera år sedan förde i Vasabladet, som han då chefade för, om en chefredaktörs ansvar för vad som publiceras, hade lämnat kvar en tagg hos honom, som han nu försöker vända mot mig i sammanhang där jag inte kan försvara mig. Det kräver förvrängningar som han borde hålla sig för god för.

I mitten av 1960-talet sammankallade Thölix en vetenskaplig stödgrupp för Vasabladet. Jag hade äran att få bli medlem av gruppen. Därför har jag ibland, kanske alltför sällan, publicerat någon artikel i tidningen. Eftersom ortnamn är ett av mina specialområden har flera artiklar handlat om österbottniska ortnamn. Tämligen regelbundet har det därefter kommit insändare där jag häftigt har anklagats för att vara socialist, fennoman och annat som ansetts dåligt. Stundom har jag svarat på dem, men oftare varit tyst. Tidningen har t.o.m. publicerat nidvisor om mig. Thölix har privat bett om ursäkt för dem, men inte i tidningen. Angreppen har främst motiverats av att jag lika lite som någon annan forskare av facket kan förtiga att namnen *Hirvlax*, *Kaurajärvi*, *Lippjärv*, *Petalax*, *Replot* och många till är namn av finskt ursprung.

Men för några år sedan ansåg jag mig tvungen att själv reagera på artiklar i Vasabladet. Det var inga odalmän som skrev dem, utan en professor i engelska, specialist på litteratur. Han understöddes livligt av bl.a. en doktor i litteraturhistoria. Vasabladet upplät hur mycket utrymme som helst för den nya ortnamnsteorin, som gick ut på att alla namn var uppbyggda av två ord för *vatten* i ett diffust fornspråk (*Vattenvattnet!*). Några finska namn i svenskbygden ville herrarna inte veta av. Tidningen backade upp författaren genom att intervjua honom om de epokgörande forskningsresultaten.

Jag skulle ha kunnat strunta i alltsamman, för det hade ingen som helst vetenskaplig betydelse. Men jag förmådde inte låta min hembygd över-svämmas av ett sådant dravel. Och jag var ju medlem av den vetenskapliga stödgruppen, låt vara att dess verksamhet allmänt taget hade tynat av.

Under debatten som följde och som blev lång tog jag upp frågan om chefredaktörens ansvar. Jag förklarade att jag insåg vikten av att insändare

publiceras på de för dem reserverade sidorna. De berättar mycket om vår tids åsiktsbildning, myter och manier och kan bli en guldgruva för framtida forskning om vår tid. Men jag ansåg och anser att det som bjuds ut i artikelform under sken av vetenskap borde ha ett visst mått av vederhäftighet. Jag tycker inte att en tidning kan undandra sig det ansvaret. När det gäller hugskott inom andra ämnen, såsom medicin och astronomi är tidningen säkert betydligt restriktivare än i fråga om den stackars namnforskningen. Men den är ingen gissningslek den heller. Den har avsatt värdefulla resultat, bl.a. bebyggelsehistoriska, och kommer att fortsätta att göra det. Ortnamnen i svenska Österbotten är förvisso inte världens viktigaste debattämne. Men de är inte heller strunt såsom Thölix insinuerar, fast han säger tvärtom i inledningsfraserna. Det kallas ironi.

Om det kan vara någon tröst för professor Thölix skall jag erinra om att han inte var ensam. Till och med Dagens Nyheter sände en redaktör upp till Österbotten för att rapportera om det filologiska under som där hade skett.

Rubriker från ortnamnsdebatten i Vasabladet 1983

Tack, Lars Huldén!

*Amatöriver mynnar
ut i rent nonsens*

Wassklot är ett klot av vass

*Myror i huvudet
eller tomtar på loftet?*

*När skingras
ortnamnsröken?*

Lagg blev lakks — och lax